

KLİNİK ARAŞTIRMA

Zihin ve Hareket Engelli Çocuklar İçin Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde İzlenen Olguların Demografik Özellikleri

Demographic Characteristics of Patients Examined in the Training and Research Center for Mentally and Physically Handicapped Children

Emine AHMETOĞLU, Harun CANARSLAN, Ülfet VATANSEVER, Kemal KUTLU

Amaç: Trakya Üniversitesi Zihin ve Hareket Engelli Çocuklar İçin Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne başvuran olguların demografik verileri değerlendirildi.

Çalışma Planı: Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezine Ocak 1995-Aralık 2003 tarihleri arasında başvuran 1167 olgunun demografik verileri geriye dönük olarak incelendi.

Bulgular: En çok başvurunun 1997-1998 tarihleri arasında olduğu saptandı. Başvuran 1167 olgunun 476'sinin kız (%40.8), 691'inin erkek (%59.2) olduğu belirlendi. Olguların yaş ortalaması 4.22 ± 4.00 (dağılım 1-28) bulundu. Tanılara göre 550 olguda (%47.1) zihinsel engel, 438'inde (%37.5) serebral palsi, 32'sinde (%2.7) otizm, 49'unda (%4.2) Down sendromu, 98'inde (%8.4) gelişim geriliği vardı. Bölge açısından olguların 335'inin (%28.7) Edirne il merkezinden geldiği ve tüm olguların sadece %14'ünün merkezdeki eğitim programlarına devam ettiği gözlemlendi.

Sonuç: Bu çalışma Merkeze başvuran olguların bölgesel dağılımını vermekle birlikte, devam etme oranının düşük olduğunu göstermiştir. Engelli çocuklar ve aileleri ile ilgili daha ayrıntılı demografik verilerin elde edilmesi, ülke genelinde de engelliler ile çalışmalar açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Engelli; çocuk; zeka geriliği; rehabilitasyon.

Objectives: We evaluated the demographic data of patients who applied to the Training and Research Center for Mentally and Physically Handicapped Children in Trakya University.

Study Design: The demographic data of 1167 patients who were examined and monitored in the center between January 1995 and December 2003 were evaluated.

Results: The majority of applications were made between 1997 and 1998. Of 1167 patients, there were 476 females (40.8%) and 691 males (59.2%) with a mean age of 4.22 ± 4.00 years. Distribution of diagnoses were as follows: mentally handicapped in 47.1% (n=550), cerebral palsy in 37.5% (n=438), autism in 2.7% (n=32), Down syndrome in 4.2% (n=49), developmental retardation in 8.4% (n=98). Of all the applications, 335 (28.7%) were made from the center of Edirne district. Only 14% of all the cases were found to follow the education program in the center.

Conclusion: This study demonstrated the regional distribution of cases and a considerably low attendance rate. Elicitation of more detailed demographic data on handicapped children and their families may contribute nationwide studies on handicapped population.

Key Words: Disabled; child; mental retardation; rehabilitation.

Trakya Üniv Tıp Fak Derg 2005;22(2):88-92

Trakya Üniversitesi Zihin ve Hareket Engelli Çocuklar için Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi (Ahmetoğlu, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Uzm. Dr.; Canarслан, Sosyal Çalışmacı); Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (Vatansever, Yrd. Doç. Dr.), Patoloji Anabilim Dalı (Kutlu, Prof. Dr.).

İletişim adresi: Dr. Emine Ahmetoğlu, Trakya Üniversitesi Zihin ve Hareket Engelli Çocuklar için Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 22030 Edirne.

Tel: 0284 - 235 31 93 Faks: 0284 - 212 62 79 e-posta: suat100@hotmail.com

Çeşitli nedenlerle bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren bireye, "özel eğitim gerektiren birey" denir. Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların engel ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitime "özel eğitim" denir.^[1] Eylül 1987'de Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Polikliniği'nin bir odasında, özel eğitim gerektiren çocuklara ve ailelerine özel eğitim hizmetleri verilmeye başlanmıştır. 1989 yılı sonunda olgu sayısının 95'e ulaşması zihin ve hareket engelli çocukların gereksinimini karşılayacak bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi kurulması gerekliliğini doğurmuştur. Aralık 1989'da bu gereksinimler doğrultusunda özel eğitim, fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri verilmek üzere Trakya Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Merkezi adı altında bir birim açılmıştır.

1994 Mayıs ayında 386 olguya ulaşıldığında Trakya Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı olarak Trakya Üniversitesi Zihin ve Hareket Engelli Çocuklar için Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi kurulmuştur. Temmuz 1997'de merkez, 1300 m²'lik bir zemine oturan yeni binasına taşınmıştır. Gündüzlü bir kurum olan merkeze kabul için engel tipi, düzeyi ve yaşla ilgili bir sınırlama yoktur. Bununla birlikte merkeze başvuran olguların çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır.

Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Polikliniği'ne 1988 yılından beri başvuran 0-6 yaş arasındaki çocuklara DGMT II (Denver Gelişimsel Tarama Testi) uygulanarak gelişimsel sapma gösteren çocuklar izlenmekte ve gereksinimlerine göre erken dönemde merkezin özel eğitim ve rehabilitasyon programlarına alınmaktadır. Aynı zamanda aileler kişisel çabalarıyla ya da diğer kurumların ve kişilerin (hastanelerin ilgili bölümleri, okullar, rehberlik araştırma merkezleri, merkeze devam eden diğer aileler vb.) yönlendirmeleriyle de merkeze başvuruda bulunmaktadır. Bu ailelerin çocukları da merkezdeki

profesyonel ekip tarafından değerlendirilerek, durumlarına uygun özel eğitim ve rehabilitasyon programlarına alınmaktadırlar.

Ülkelerin sağlık, eğitim ve ekonomik kalkınma göstergelerinde, engelli nüfusun yaşam düzeyi ile onlara sunulan hizmetin kalitesi önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de engelli nüfusa yönelik bir kayıt sistemi olmadığından, engellilerin sayısal büyüklükleri ve nitelikleri ile ilgili araştırma sayısı oldukça kısıtlıdır.^[2,3] Engelli bireylere ve ailelerine ilişkin doğru ve etkin hizmet sağlayabilmek için engelli bireylerin dağılımlarının ve özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenlerden dolayı Trakya Üniversitesi Zihin ve Hareket Engelli Çocuklar İçin Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne başvuran olguların demografik verilerinin değerlendirilmesi amaçlandı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Ocak 1995-Aralık 2003 tarihleri arasında Trakya Üniversitesi Zihin ve Hareket Engelli Çocuklar için Eğitim, Araştırma ve Uygulama Merkezi'ne başvuran 1167 olgunun geriye dönük başvuru yılları, tanıları, cinsiyetleri, yaşları, geldikleri bölgeleri içeren demografik bilgileri merkez kayıtlarından alınarak değerlendirildi. Veriler yüzde olarak ifade edildi. Yıllar içindeki değişiklikler Ki-kare yöntemiyle istatistiksel anlamlılık açısından SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılarak incelendi. Değerler $p < 0.05$ ise anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

Araştırmada 1167 olgunun geriye dönük başvuru yılları, tanıları, cinsiyetleri, yaşları, geldikleri bölgeleri içeren demografik bilgileri elde edildi.

Bin yüz altmış yedi olgunun yıllara göre merkeze başvuruları Tablo 1'de sunuldu. Olguların, aldıkları tanılara göre 550'si (%47.1) zihinsel engel, 438'i (%37.5) serebral palsi, 32'si (%2.7) otizm, 49'u (%4.2) down sendromu, 98'i (%8.4) gelişim geriliği olmak üzere beş grupta incelenmiştir. Ayrıca zihinsel engelli olguların dördünün (%0.7) görme engeli, beşinin (%0.7) işitme engeli; serebral palsili olguların yedisinin (%1.6) görme engeli olduğu saptandı (Tablo 2).

Tablo 1. Ocak 1995-Aralık 2003 tarihleri arasında merkeze başvuran olguların başvuru yıllarına göre dağılımı

Yıllar	Toplam	
	Sayı	Yüzde
1995	149	12.8
1996	113	9.7
1997	159	13.6
1998	196	16.8
1999	158	13.5
2000	139	11.9
2001	116	9.9
2002	100	8.6
2003	37	3.2
<i>Toplam</i>	1167	100.0

Olgular cinsiyetleri açısından incelendiğinde; 1167 olgunun 476'sının (% 40.8) kız, 691'inin (% 59.2) erkek olduğu belirlendi. Cinsiyetler açısından yıllar arasındaki fark anlamlı bulunmadı ($p>0.05$).

Olguların yaş ortalamaları 4.22 ± 4.00 (dağılım; 1-28 yaş) olarak saptandı. Ocak 1995-Aralık 2003 tarihleri arasında sıfır-üç yaş arasında 684 (%58.6), dört-yedi yaş arasında 299 (%25.6), sekiz yaş ve üzerinde 184 (%15.8) olgunun başvurduğu saptanmıştır. Yaşlar açısından yıllar arasında farklılık anlamlı bulundu ($p\leq 0.001$). Bu farklılığın 2001-2002-2003 yıllarında sıfır-üç yaş grubu, 1995 yılında dört-yedi yaş grubu, 1996-

1998 yıllarında ise sekiz yaş ve üzeri çocukların sayısının daha fazla olmasından kaynaklandığı saptandı.

Olguların geldikleri bölgeler incelendiğinde, 1167 olgunun 335'inin (%28.7) Edirne il merkezinden, 350'sinin (%30.0) Edirne'ye bağlı ilçe ve köylerden, 121'inin (%10.4) yakın il merkezlerinden (Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale), 361'inin (%31.9) yakın illere bağlı ilçe ve köylerden geldikleri belirlendi. Geldikleri bölgeler açısından yıllar arasındaki farklılık anlamlı bulundu ($p=0.003$; $p<0.01$). Bu farklılığın 1999 ve 2002 tarihlerinde Edirne il merkezinden başvuran, 1995 ve 1996'da Edirne'ye bağlı ilçe ve köylerden, 2000 ve 2001'de yakın il merkezlerinden, 1997 ve 1998'de yakın illere bağlı ilçe ve köylerden başvuran olguların daha fazla olmasından kaynaklandığı saptandı.

TARTIŞMA

Engelli bireylerle ailelerine ilişkin doğru ve etkin hizmet sağlayabilmek için engelli bireylerin dağılımlarının ve özelliklerinin belirlenmesi amacıyla planlanan bu çalışmada Ocak 1995-Aralık 2003 tarihleri arasında merkeze başvuran 1167 olgu geriye dönük olarak başvuru yılları, tanıları, cinsiyetleri, yaşları ve geldikleri bölgeler açısından incelendi. 1995 yılında II. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sunulan benzer çalışmada da, Eylül 1987-Aralık 1994 tarihleri arasında merkeze başvuran 421 olgunun demografik verileri incelenmiştir.^[4] Merkeze başvuran ol-

Tablo 2. Ocak 1995-Aralık 2003 tarihleri arasında merkeze başvuran olguların tanularına göre dağılımı

Yıllar	Zihinsel engel		Serebral palsy		Otizm		Down sendromu		Gelişim geriliği		Toplam	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
1995	59	39.6	67	45.0	3	2.0	13	8.7	7	4.7	149	100.0
1996	48	42.5	37	32.8	3	2.7	9	8.0	16	14.2	113	100.0
1997	78	49.1	66	41.5	5	3.1	9	5.7	1	0.6	159	100.0
1998	90	45.9	83	42.3	1	0.5	6	3.1	16	8.2	196	100.0
1999	84	53.2	50	31.6	9	5.7	3	1.9	12	7.6	158	100.0
2000	68	48.9	53	38.1	6	4.3	3	2.2	9	6.5	139	100.0
2001	52	44.9	49	42.2	3	2.6	1	0.9	11	9.5	116	100.0
2002	52	52.0	24	24.0	1	1.0	5	5.0	18	18.0	100	100.0
2003	19	51.4	9	24.3	1	2.7	0	0.0	8	21.6	37	100.0
<i>Toplam</i>	550	47.1	438	37.5	32	2.7	49	4.2	98	8.4	1167	100.0

gu sayısının yıllar içerisinde belirgin olarak arttığı söylenebilir.

Benzer merkezlere başvuran engelli bireylerin sayıları ise şöyledir; On Dokuz Mayıs Üniversitesi Zihin Engelli Çocuklar Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi'ne 1997-2000 tarihleri arasında 510, Metin Sabancı Spastik Çocuklar Merkezi'ne 1996-2001 tarihleri arasında 11.100, Isparta Spastik Çocuklar Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'ne 1993-2000 tarihleri arasında 409 başvuru yapılmıştır.^[5-7]

Bu araştırmada merkezimize başvuran olguların dağılımı yıllar açısından incelendiğinde, en fazla 1997 yılında 160, 1998 yılında 195, 1999 yılında 158 olgunun başvurduğu dikkat çekmektedir. Bu yıllardaki olgu sayısının yüksek olması, merkezin Temmuz 1997'de özerk bir binaya taşınmış olmasına ve fiziki koşullarının değişmesine, Trakya bölgesi'nde isminin duyulmasına, meslek elemanlarının sayısının artmasına bağlı olabilir. En az başvurunun 37 olgu ile 2003 yılında olduğu belirlendi. Başvuru sayısındaki bu azalmanın, bölgede resmi kurumların dışında özel eğitim merkezlerinin ve yeni özel eğitim sınıflarının açılması, kaynaştırma uygulamalarının artması nedeniyle olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca 2000 yılında yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nin ilgili maddesi gereği zorunlu eğitim çağına gelen, özel eğitim gerektiren veya tanısı konulmamış ve yerleştirme kararı alınmamış her bireyin, başvurduğu okul öncesi eğitim kurumlarına ya da ilköğretim okullarına kaydının yapılması, son yıllarda merkeze başvuran olgu sayısının azalmasının nedeni olabilir.^[8] Olgu sayısındaki azalmanın nedeni ileriye dönük çalışmalarla incelenmelidir.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı işbirliği ile "2002 Türkiye Özürlüler Araştırması" yapılmıştır. Türkiye genelinde yapılan bu araştırmada Hane Halkı Soru Kağıdı ve Özürlü Birey Soru Kağıdı kullanılmıştır. Araştırma sonucunda engelli olan nüfusun toplam nüfus içindeki oranı %12.29 olarak belirlenmiştir. Süreğen hastalığı olanların oranı %9.70 iken ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma

ile zihinsel engellilerin oranı %2.58 dir. Bu oranın %3.05'inin erkeklerden, %2.12'sinin kadınlardan oluştuğu, %2.20'sinin kentsel alanda, %3.16'sının ise kırsal alanda yaşamakta olduğu tespit edilmiştir. Sıfır-dokuz yaş grubunda ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engellilerin oranı %1.54 iken daha ileri yaşlarda bu oranın arttığı belirtilmektedir.^[3]

Merkeze başvuran 1167 olgunun yıllar açısından tanularına göre dağılımı incelendiğinde en fazla başvurunun zihinsel engellilik nedeniyle olduğu belirlendi. 1995 yılında yapılan benzer çalışmada da zihinsel engelli olguların sayısının yüksek olduğu belirlenmiştir.^[4] Ancak farklı olgu tanımları yer aldığı için bu araştırma ile karşılaştırma yapılamadı. Engelli çocukların erken dönemde daha ayrıntılı olgu tanımlarının yapılması ve etyolojik nedenlerin belirlenmesi için Trakya Üniversitesi Eğitim Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nin ilgili birimleri ile daha önceki yıllarda multidisipliner yaklaşımla yapılan olgu çalışmalarının sürdürülmesinin gerektiği kanaatindeyiz.

Merkeze başvuran olguların demografik verileri değerlendirildiğinde, 1995 yılında yapılan çalışmada en fazla başvurunun bir ile altı yaş grubunda olduğu saptanmıştır.^[4] Bu çalışmada ise yıllar içerisinde başvuran olguların yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, benzer olarak en fazla başvurunun 0-3 ile 4-7 yaşları arasında olduğu belirlendi. Başvurularda 0-3 yaş grubundaki çocukların sayısının son yıllarda daha da artması, Trakya Üniversitesi Eğitim Araştırma ve Uygulama Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Polikliniği'nde olguların erken yaşta engellerinin saptanıp özel eğitime alınmasından kaynaklanmaktadır. Bu da ilk yıllardaki rutin kontrollerin önemini ortaya koymaktadır. Merkeze kayıtlı ya da kaydı olabilecek büyük yaş grubundaki olguların sayısının az olmasının nedeni ise bu çocukların yukarıda bahsedilen yönetmelik gereği normal okullara kayıt yaptırılmaları, bölgede yeni açılan resmi kurumların dışında özel eğitim merkezlerine ve özel eğitim sınıflarına devam etmeleri olabilir. Yaş gruplarındaki olgu sayısının farklılığı da ileriye dönük çalışmalarda incelenmelidir.

1995 yılında yapılan çalışmada en fazla başvurunun Edirne ili ile bağlı ilçe ve köylerinden olduğu belirlenirken bu çalışmada yakın illere bağlı ilçe ve köylerden olduğu saptandı. 1997 ve 1998 yıllarındaki yakın illere bağlı ilçe ve köylerden başvuran olgu sayısının yüksek olmasının nedeni merkezin Temmuz 1997'de yeni binasına taşınmış olması ve Trakya Bölgesi'nde isminin duyulmasına bağlı olabilir. Yıllar içerisinde başvuran olguların geldikleri bölgelere göre dağılımları incelendiğinde ise 1999 ve 2002 tarihlerinde Edirne il merkezinden, 1995 ve 1996'da Edirne'ye bağlı ilçe ve köylerden, 2000 ve 2001'de yakın il merkezlerinden, 1997 ve 1998'de yakın illere bağlı ilçe ve köylerden başvuran olguların sayısının daha fazla olduğu belirlendi.

Bu çalışmada 1167 olgunun geriye dönük başvuru yılları, tanıları, cinsiyetleri, yaşları, geldikleri bölgeleri içeren demografik bilgileri merkez kayıtlarından alınarak değerlendirildi. Olguların demografik verileri, bölgesel farklılıkları ortaya koymakla birlikte başvuruların düşük oranda devam etmesi düşündürücü idi. Bunun nedenlerinin saptanması için ileri çalışmalara ihtiyaç vardır. İleriye dönük çalışmalarla engelli çocuklar ve aileleri ile ilgili daha ayrıntılı demografik özelliklerin incelenmesi, ülke

genelinde de engelliler ile ilgili detaylı verilerin sağlanması açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Anonim. Çağdaş toplum, yaşam ve özürler. 1. Özürler şurası, Başbakanlık Özürler İdaresi Başkanlığı. Ankara: Takav Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş. 1999. s. 395-436.
2. Metintaş S, Nuhoglu S, Ünsal A. Eskişehir ili alt özel sınıf öğrencilerinin sosyodemografik özellikleri. Sevgi Çiçekleri Zihinsel Yetersizlik Araştırma Eğitim ve Haber Dergisi. 1997;1:1-4.
3. Anonim. "Türkiye Özürler Araştırması". Ankara: T.C. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası; 2004. s. 1-31.
4. Kutlu K, Bozdereli H, Çınar E, Özlü Y. "1987-1994 Yılları arasında Trakya Üniversitesi eğitim, araştırma ve uygulama merkezindeki çalışmalar." II. Ulusal Özel Eğitim Kongresi. 11-13 Ekim 1995. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Ev Ekonomisi Yüksek Okulu Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü Anabilim Dalı; 1995.
5. Anonim. "Özürler İçin Ülke Raporu 1995-2000." Ankara: T.C. Başbakanlık Özürler İdaresi Başkanlığı Yayınları 18; 2001. s. 78-80.
6. Metin Sabancı Spastik Çocuklar Merkezi Çalışmaları. Spastik Çocuklar Günleri III. İstanbul: Boyut Matbaacılık; 2001. s. 81-89.
7. Metin Sabancı Spastik Çocuklar Merkezi Çalışmaları. Cerebral Palsy Symposium V. İstanbul: Boyut Matbaacılık; 2003. s. 138-140.
8. Anonim. "Özürlerle İlgili Mevzuat." Ankara: T.C. Başbakanlık Özürler İdaresi Başkanlığı Yayınları 19; 2002. s. 133-183.